

A kisapostagi bronzkori urna-temető.

(Idetartozik a XXVI—XXVII. tábla.)

1934. július 17-én, Kisapostagon, Fehérmegyében, kirándulás alkalmával bronzkori urna-temető nyomait találtuk. Galambos Lajos baracsi főjegyző és vitéz Geröffy Zoltán kisapostagi körjegyző urak szívességéből rendelkezésünkre bocsátott munkásokkal mintegy 60 m² területet tártunk fel. A nevezett urnának szíves támogatásáért e helyen is köszönetet mondunk.

A lelőhely közvetlenül a Dunapart mellett, Varga Dániel Zsellérdűlőbeli földjén, a községtől észak felé, mintegy 5—600 m távolságra fekszik.

A lelőhely nem ismeretlen a szakemberek előtt. A mult évi februárius hó folyamán, Kisapostagon járt Marosi Arnold, a székesfehérvári múzeum igazgatója, aki több urnát, kisebb edényeket és bronztárgyakat vitt magával.¹

Az ásatás eredményeként intézetünkbe szállított anyagot nem sikerült teljesen megmenteni. Az edények olyan rosszfenntartásúak, hogy nagyrészt nem tudtuk összeállítani; teljesen szétmállottak.

A temető feltárásakor 20 bolygatatlan urna-sírt találtunk, amelyeknek elhelyezését és egymáshoz való viszonyát térképünk és fényképfelvételünk szemlélteti (XXVI. tábla két alsó képe).

1. *sír.* Össze nem állítható urna, benne ansa lunata füles bögre töredéke.

2. *sír.* Össze nem állítható urna.

3. *sír.* Teljesen szétmállott urna.

4. *sír.* A nyakmagasságig rekonstruálható urnában (XXVII. 13.) kisebb edényt (XXVII. 10.) és erősen megrongálódott bronzlemezket (XXVI. 13.) találtunk.

¹ A gyűjtésről szóló jelentést Dr. Polgár Iván írta. (Székesfehérvári Szemle, 1934. I—II. füzet, 46. l.)

5. *sír.* Kisebb urna (XXVII. 11.); szájszéle hiányzik.

6. *sír.* Az össze nem állítható urnában bronzmellékletek voltak:

a) Négy kisebb (XXVI. 1—4.) és két nagyobb méretű, gömbszelvény-idomú gomb (XXVI. 5., 11.), két lyukkal.

b) Bronzspirális töredék (XXVI. 6.)

c) Két bronzsodronyból készült cső (XXVI. 8—9.).

d) Négy trapézalakú bronzlemez (XXVI. 19—22.); kettő össze van hajlítva. A lemezek szélei hengeresen behajlanak. Ilyen bronzlemezek az ercsii bronzkincsletben is előfordultak.² Hampel a lemezekből övet rekonstruált. Megállapította, hogy az említett, sodronyból készült csővecskék az övlemezek hengereiből lógtak ki, az övlemezeket pedig esetleg más anyaggal kötötték össze.³ A csővecskék végén, hosszabb száron lévő, félholdalakú csüngők lógtak, mint amilyen ugyanebből a temetőből szórványosan került elő (XXVI. 7.). A csüngő végét olyan bőségre hajlították be, hogy abba a csővecskét bele tudják húzni. Valószínűleg ilyen rendeltetésű lehetett a 4. sírból származó bronzlemez is. Az egyik övtagról a szélén levő henger le volt törve, s hogy azt a következőhöz hozzá tudják erősíteni, a lemez sarkát átfúrták (XXVI. 22.).

e) Téglalap alakú és széleivel csőszerűen behajló övlemez (XXVI. 10.).

7. *sír.* Teljesen rekonstruálható urna (XXVII. 17.), kisebb tálat (XXVII. 4.) találtunk benne; az urnát tállal (XXVII. 6.) fedték be.

8. *sír.* Össze nem állítható urna.

9. *sír.* Teljesen szétmállott urna.

10. *sír.* Egészen rekonstruált urna (XXVII. 18.); tállal volt befedve (XXVII. 8.).

11. *sír.* Teljesen szétmállott urna.

12. *sír.* Össze nem állítható urna. A töredékeiből megállapítható, hogy fésűs díszítésű volt.

13. *sír.* Össze nem állítható urna.

14. *sír.* A nagyobb méretű urnát rekonstruálni nem sikerült; belsejében két kisebb tál (XXVII. 2., 3.) volt.

15. *sír.* Teljesen szétmállott urna.

16. *sír.* Az össze nem állítható urnában, rekonstruálhatatlan tál volt elhelyezve.

17. *sír.* Össze nem állítható kisebb urna.

18. *sír.* Nagyobb méretű urna (XXVII. 16.); tállal volt lefedve (XXVII. 7.).

19. *sír.* Az össze nem állítható urnában két kisebb bögre volt (XXVII. 1., 5.).

20. *sír.* Teljesen szétmállott urna.

² Arch. Ért. r. f. XIV. 211—214. ll.; továbbá Hampel József: A bronzkor emlékei Magyarhonban, I. kötet XCIII. tábla.

³ U. o. II. kötet 28. l.

Az urnák általában kétféle méretűek. A nagyobb méretűek pereme kifelé ível, magas nyakuk van, a válltájékánál összeszűkülnek, félmagasságban kihasasodnak és fenéktérük kicsi. A töredékeket is figyelembe véve, a legtöbb urna felülete síma. Díszítést csak a XXVII. 13—15. ábráin bemutatott urnákon láttunk. Az első kettőn a fenéktől a legnagyobb kiöblösödésig terjedő felületen, fésűs díszítés van: a harmadikat ugyan csak a legnagyobb kiöblösödésen körbefutó borda díszíti, amelyet egyforma nagyságú újjbenyomások tagolnak. A XXVII. 4. képen ábrázolt urna szájereme alatt három-három sor zsinórdíszítés között, ugyancsak hármassorú cikk-cakk vonalas zsinórdíszítés fut körbe. A 12. sír össze nem állítható urnatöredékein is fésűs díszítés van. A töredékeken megfigyelhetjük, hogy az urna legnagyobb kihasasodásán 18 fogú fésűs díszítés fut körbe, amelyből egymástól egyenlő távolságra elhelyezve, ugyanolyan díszítés halad az urnafenék felé.

Az urnafületeket a legnagyobb kihasasodáson helyezték el. Van olyan urna, amelyre négy íves fület raktak (XXVII. 13.), de van olyan is, amelyen ugyanilyen elhelyezésben csak kettőt alkalmaztak (XXVII. 14.). Az utóbbinál a fülek egészen szélesek és szalagformájúak. A 16. sír össze nem állítható urnáján háromszög alakban kiemelkedő négy szalagfüll lehetett. A XXVII. tábla 16. ábráján bemutatott urna nyaka alján, két bütyökdísz van, ellentétes elhelyezésben.

Az urnák átlag 50—55 cm magasak, s legnagyobb kiöblösödésük 40—45 cm között váltakozik.

A kisebb méretű urnák általában szélesszájúak (XXVII. 9.) és díszítetlen felületűek. A kisátmérőjű fenékből kiindulva, kb. az urna félmagasságáig szélesednek, majd újra összeszűkülnek, peremük a legnagyobb kihasasodással egyenlő szélességben hajlik ki.

Van olyan urnánk, amelynek formája a síma és gömbszerű alaktól eltér, s két csonkakúpból tevődik össze (XXVII. 10.). Szájereme hiányzik.

Azok a tálak, amelyek részint az urnákban (XXVII. 2—4.), részint az urnákon, fedőként (XXVII. 6—8.) voltak elhelyezve, díszítetlen, síma felületűek. Díszítése csak a XXVII. tábla 7. ábráján bemutatott tálnak van, amelyen a körbefutó kiemelkedésből indulva két-két ellentétes oldalon, három-három vonal halad a tál fenekéig. A 14. sírban talált kis tál (XXVII. 3.) lábon állhatott, de ez letörött.

A tálak átmérője általában 20—33, magassága 10—21 cm. A XXVII. tábla 6. ábráján bemutatott tálnak két füle volt; a többi tál füleinek számát nem tudtuk megállapítani.

A kis bögrék (XXVII. 1., 5.) szájereme kifelé hajló, a nyakuk behúzott, fenekük gömbös formájú. Az utóbbinak egy füle volt. Magasságuk, szájtérük és kiöblösödésük 6,5 cm.

Bronzmellékletet csak két sírban találtunk.

A temetőnkől szórványosan és más alkalommal előkerült bronzok között két karperec (XXVI. 12., 14.) és bronzsövecskék (XXVI. 16—18.)

voltak. A bronzcsövecskék valószínűleg övtagokról törhettek le. Szórványosan került elő egy tömör töredék is (XXVI. 15.).⁴

Temetőnk urnái és az azokból előkerült mellékletek az 1928-ban felásatott *dömsödi* urna-temető anyagával egyeznek s annak alapján a bronzkor II. periodusába sorolandók.⁵

Dr. Bálint Alajos.

⁴ A XXVII. táblánkon bemutatott 9., 12., 14., 15. sz. urnák ugyancsak a temető szórványos leletei közül valók, amelyek átengedéséért v. Geröffy Zoltán úrnak ezúton is köszönetet mondunk.

⁵ van Giffen felvétele: Urnenveld, bronstud, per. II. Dömsöd, Hungarije. (Fényképlettár száma 5743.)